

Αν κάποιος σου πει ότι θέλει να σε σκοτώσει
να μη πεις είναι αδύνατον
Μωσέ Αελιών

[Handwritten signature]

Στα πλαίσια των Ιστορικών συνεντεύξεων που διεξάγουμε επιστρέφουμε το χρόνο πίσω σε γεγονότα που στιγμάτισαν την Σύγχρονη Παγκόσμια Ιστορία, όπως αυτά μετουσιώθηκαν με τις φρικαλεότητες των Γερμανών-Ναζί απέναντι στους ιδεολογικούς και μη αντιπάλους.

Ο Μωσέ (Μωυσής) Αελιών (αρ. βραχίονα 114923), γεννηθείς στη Θεσσαλονίκη (1925), βίωσε τα δεινά του πολέμου, ενώ από κοινού με άλλους Εβραίους πολίτες της πόλης στάλθηκε στο Στρατόπεδο Συγκέντρωσης του Άουσβιτς.

Στο Άουσβιτς οι Γερμανοί εξόντωσαν τα μέλη της οικογενείας του, ενώ από το Στρατόπεδο Συγκέντρωσης-Εξόντωσης οδηγήθηκε μέσω πορείας θανάτου στο Στρατόπεδο Μαουτχάουζεν και έπειτα στο Στρατόπεδο του Μέλκ και στις στοές των Ναζί για καταναγκαστική εργασία. Μετά την ήττα των Γερμανών στα πεδία των μαχών ο Μωσέ Αελιών κατέληξε στο Στρατόπεδο του Έμπενζεε.

Μετά το τέλος του πολέμου και την απελευθέρωση των κρατουμένων από τα Στρατόπεδα μεταφέρθηκε στην Ιταλία, όπου οι νέες συγκυρίες και ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Ελλάδα τον έκαναν να λάβει την απόφαση μετανάστευσης στην Παλαιστίνη. Το ταξίδι του Μωσέ ολοκληρώνεται με τη συμμετοχή του στα πεδία των Μαχών, στον πρώτο Αραβο-Ισραηλινό Πόλεμο (1948) και τον Πόλεμο των 6 Ημερών (1967), όπου η συνταξιοδότηση με τον βαθμό του Συνταγματάρχη και πρώην Διοικητή του Ισραηλινού Πυροβολικού του επέτρεψαν να αφήσει πίσω του τα βάσανα και τις συγκρούσεις.

Ερώτηση: *Καλησπέρα, θα ήθελα να μου πείτε πως ονομάζεστε και που γεννηθήκατε;*

Απάντηση: Το όνομα μου είναι Moshe (Μωυσής) Haelion (Αελιών), γεννήθηκα στη Θεσσαλονίκη στις 26 Φεβρουαρίου 1925.

Ερώτηση: *Πως ήταν τα παιδικά σας χρόνια στη Θεσσαλονίκη;*

Απάντηση: Εγώ γεννήθηκα στο σπίτι του παππού μου, από τη μεριά της μητέρας μου. Στη Θεσσαλονίκη όταν μια κόρη παντρευόταν έδιναν στο γαμπρό χρήματα και ζούσαν 1-1.6 χρόνο στο σπίτι του πεθερού του. Εγώ γεννήθηκα στο σπίτι του παππού μου, όπου ο παππούς μου, από τη μεριά του πατέρα μου ήταν Ραβίνος, όχι πολύ γνωστός.

Στην Ελλάδα υπήρχαν διάφορες εποχές με αντισημιτισμό. Το '30 υπήρχε αντισημιτισμός και υπήρχε μία λέσχη, τα 3Ε. Λέγανε ότι τα 3Ε ήταν εναντίων των Εβραίων Ελλάδος, αλλά δεν είμαι σίγουρος ότι είναι σωστό. Αυτοί πήγαν σε κάποιους συνοικισμούς και έβαλαν φωτιά, αυτό ήταν το '33-35. Ήταν μια γειτονιά με Εβραίους και αυτοί έβαλαν φωτιά.

Ερώτηση: *Στις 28 Οκτωβρίου 1940 κηρύττεται ο Πόλεμος στην Ελλάδα, τι μάθατε για αυτόν;*

Απάντηση: Όποιος ήταν στην ηλικία τον πήραν στον Στρατό. Από την οικογένεια μου πήρανε τον θείο μου και ήταν στην Αλβανία και πολέμησε εκεί έως τον Απρίλιο του '41 που οι Γερμανοί μπήκαν στη Θεσσαλονίκη και κυρίευσαν την Ελλάδα έως την Κρήτη.

Ερώτηση: *Από τη Θεσσαλονίκη πως βρεθήκατε στο Άουσβιτς, τι σας είπαν οι Γερμανοί για να μπειτε στα τρένα;*

Απάντηση: Οι Γερμανοί μπήκαν στη Θεσσαλονίκη στις 9 Απριλίου 1941. Τότε ο πατέρας μου ήταν άρρωστος και έπειτα από 2-3 εβδομάδες πέθανε. Τον βάλανε στο νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης που τώρα δεν υπάρχει πια. Εγώ ήμουν στην κηδεία του πατέρα μου και έπειτα πήγα στο νεκροταφείο.

Οι Γερμανοί άρχισαν σιγά-σιγά. Στις 11 Απριλίου 1942 κάλεσαν όλους τους Εβραίους 18-45 χρονών στην Πλατεία Ελευθερίας, ήταν Σάββατο, εγώ δεν ήμουν 18 χρονών, δεν πήγα εκεί, αλλά έπειτα από κάμποσες ώρες ακούσαμε ότι τους κακομεταχειρίστηκαν, τους έκαναν γυμναστική, στον ήλιο. Έπειτα τους έγραψαν και μετά από λίγο καιρό τους φώναξαν σε εργασίες. Εγώ δεν ήμουν εκεί, όπως είπα και έπειτα αρχίσαμε να ακούμε ότι εργάζονται δύσκολα και δεν τους δίνουν φαγητό.

Τότε ήταν πολύ δύσκολα, σε πολλές οικογένειες πήραν τους άνδρες (σε εργασίες) γιατί εκεί ήταν από 18-45. Ήταν πολλές οικογένειες που πήραν και τον άνδρα και τα παιδιά και δεν είχαν τι να φάνε και οι οικογένειες άρχισαν να διαμαρτύρονται ότι δεν έχουν να φάνε. Τότε η Εβραϊκή κοινότητα έκανε διάβημα στους Γερμανούς και οι Γερμανοί τους απάντησαν: «2.500.000.000 δραχμές να μας πληρώσετε για να μπορέσουμε να τους αφήσουμε».

Η κοινότητα απευθύνθηκε σε όλους τους Εβραίους, αλλά δεν μπόρεσαν να μαζέψουν τα 2.5 δισεκατομμύρια δραχμών και μίλησαν και πάλι και οι Γερμανοί τους είπαν: «Να μας δώσετε 1.500.000.000 δραχμών και όλο το νεκροταφείο».

Το νεκροταφείο ήταν το μεγαλύτερο νεκροταφείο των Εβραίων σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή και το Δεκέμβριο του '42 μίλησαν με τον Πρόεδρο της περιοχής, ο οποίος τους έδωσε Έλληνες εργάτες και σε 1-2 εβδομάδες δεν έμεινε τίποτα από το νεκροταφείο.

Ερώτηση: *Τι ήθελαν να χτίσουν στη θέση του νεκροταφείου;*

Απάντηση: Η Θεσσαλονίκη πριν δεκάδες χρόνια ήταν μια πόλη με τοίχο, άνθρωποι κατοικούσαν μέσα και τα νεκροταφεία ήταν έξω από την Πόλη. Όταν τους Εβραίους τους έδιωξαν από την Ισπανία το 1492 πολλοί ήρθαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ήρθαν στη Θεσσαλονίκη.

Τότε τα Βαλκάνια ήταν στα χέρια Τούρκων και οι Εβραίοι πήγαν στη Βουλγαρία, στη Γιουγκοσλαβία, στην Ελλάδα και ο μεγάλος αριθμός ήταν στη Θεσσαλονίκη, στην τότε Τουρκία, και οι Εβραίοι πλήρωσαν για να φτιάξουν το νεκροταφείο. Με το καιρό έγινε το μεγαλύτερο νεκροταφείο.

Οι Γερμανοί είπαν: «Να μας δώσετε όλο το νεκροταφείο» και η Κοινότητα δεν μπορούσε να κάνει τίποτα άλλο και οι Γερμανοί έδωσαν ένα άλλο μέρος για να είναι νεκροταφείο. Όποιος είχε λεφτά πλήρωσε, έβγαλε τους νεκρούς του από το νεκροταφείο και τους έβαλαν στο άλλο.

Εμείς ήμασταν μια οικογένεια που δεν είχε χρήματα. Όταν ο πατέρας μου δούλευε ήμασταν σε καλή κατάσταση, όταν πέθανε δεν είχαμε χρήματα. Οι νοικοκυρές έδωσαν στη μητέρα μου ένα ποσό και εγώ άνοιξα έναν πάγκο και εγώ πουλούσα πουκάμισα, κάλτσες. Οι Γερμανοί που ήταν στην πόλη ήρθαν με χρήματα και αγόραζαν και έπρεπε εγώ να αγοράσω άλλα και ήταν όλα τα πράγματα πιο ακριβά λόγω του πληθωρισμού.

Εγώ το πρωί πήγαινα στο σχολείο. Στην αρχή ήμουν στην 5η τάξη, έπειτα στην 6η τάξη και η μητέρα μου εκεί πουλούσε σε αυτόν τον πάγκο, μπροστά σε ένα κατάστημα, αλλά μετά πήγαμε τον πάγκο μπροστά στο κατάστημα του παππού μου, «Πλατεία 80», ο οποίος πουλάγε ρολόγια, γυαλιά, δαχτυλίδια. Έβαλα τον πάγκο μου μπροστά από το μαγαζί και η μητέρα μου πήγαινε εκεί το πρωί και έπειτα από το μεσημέρι πήγαινα εγώ εκεί και πουλούσα πράγματα και οι Γερμανοί αγόραζαν από αυτά και τα έστελναν στη Γερμανία και εμείς με τον καιρό είχαμε πιο λίγα προϊόντα λόγω του πληθωρισμού.

Μια μέρα του Ιανουαρίου του '43 ήρθαν από τη Γερμανία στη Θεσσαλονίκη Αξιωματικοί του Στρατού και αυτοί ήταν που έπρεπε να εξοντώσουν τους Εβραίους και άρχισαν να βγάζουν σιγά-σιγά διαταγές, όπως πως ο κάθε Εβραίος έπρεπε να φοράει το αστέρι του Δαβίδ, κάμποσοι από τα σχολεία, εγώ ένας από αυτούς μας έστειλαν στις συνοικίες να γράψουμε όλους τους Εβραίους κατοίκους.

Έπειτα βγήκε άλλη διαταγή, να σημειώσουν τα σπίτια και τα καταστήματα των Εβραίων και μία μέρα είπαν: «Θα πάρουμε όλους τους Εβραίους στην Πολωνία, στην Κρακοβία» και είπαν ότι: «Ο καθένας μπορεί να πάρει 15 χιλιόγραμμα πραγμάτων, όσοι έχουν λεφτά να δώσουν τα χρήματα και να πάρουν Zloty (Πολωνικό νόμισμα)».

Ερώτηση: *Στην Πολωνία τι σας είπαν πως θα συναντήσετε;*

Απάντηση: Μας είπαν ότι εκεί η Κοινότητα θα σας βοηθήσει, θα μπορέσετε να πουλήσετε και να αγοράσετε, θα μπορέσετε να δουλεύετε εκεί και είπαν ότι: «Όλος ο κόσμος γνωρίζει ότι οι Γερμανοί δεν αγαπούν τους Εβραίους, για αυτό και επειδή αυτοί είναι σε πόλεμο δεν μπορούν να τους αφήσουν σε όλα τα μέρη της Ευρώπης, για αυτό τους συγκεντρώνουν στην Πολωνία», εγώ αργότερα είπα: «Αν θέλουν να συγκεντρώσουν τους Εβραίους, γιατί να πάρουν τους Εβραίους της Ελλάδας στην Πολωνία που είναι κοντά στο Μέτωπο;».

Αυτό είναι που έλεγαν οι Γερμανοί και η κάθε οικογένεια αγόρασε όσα Zloty μπορούσε. Πριν από αυτά οι Γερμανοί δεν είχαν αφήσει τους Γερμανούς να κατοικούν σε όλα τα μέρη, αλλά έφτιαξαν περιοχές «Γκέτο», εμείς τα λέγαμε «Γκέτο» γιατί ξέραμε ότι στην Ευρώπη και στην ιστορία υπήρχαν γκέτο που έβαζαν όλους τους ανθρώπους.

Ερώτηση: *Στη Θεσσαλονίκη που ήταν τα «Γκέτο»;*

Απάντηση: Έκαναν διάφορα «Γκέτο». Στη Θεσσαλονίκη ήταν στη «Βαρώνου Χιρς», μια περιοχή όπου ζούσαν Εβραίοι και ήταν κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης και ήταν σε όλη την πόλη 5-6 γκέτο.

Ερώτηση: *Φορούσατε και εσείς το αστέρι;*

Απάντηση: Μάλιστα.

Ερώτηση: *Έπρεπε δηλαδή κάθε φορά που βγαίνετε από το σπίτι σας να φοράτε το αστέρι;*

Απάντηση: Μάλιστα.

Ερώτηση: *Σας είπαν οι Γερμανοί πως θα πάτε στην Πολωνία και εκεί θα μπορούσατε να ζήσετε ειρηνικά όλοι οι Εβραίοι μαζεμένοι;*

Απάντηση: □ Μα μας είπαν πως: «Θα ζήσετε εκεί, θα σας φροντίσει η Κοινότητα της Κρακοβίας, όλοι ξέρουν πως οι Γερμανοί δεν αγαπούν τους Εβραίους και οι Εβραίοι δεν αγαπούν τους Γερμανούς, για αυτό τους συγκεντρώνουν σε ένα μέρος».

Ερώτηση: *Ποια μέρα επιβιβαστήκατε στο τρένο;*

Απάντηση: Το πρώτο τρένο βγήκε στις 15 Μαρτίου 1943, έπειτα βγήκαν άλλα. Μία μέρα, στις 5 Απριλίου 1943 ήρθαν οι χωροφύλακες και στρατιώτες Γερμανοί και μας είπαν: «Αύριο το πρωί περνάτε στο γκέτο Βαρώνου Χιρς», γιατί ήταν κοντά, έπαιρναν από άλλα μέρη και τους έβαζαν σε αυτό το μέρος και από εκεί τους έδιωχναν.

Ο καθένας μπορούσε να πάρει 15 χιλιόγραμμα πραγμάτων. Όλη τη νύχτα και πριν αγοράσαμε ρούχα, τρόφιμα, η μητέρα μου ήταν που είχε όλα τα πράγματα, ετοίμασε τα πράγματα και το επόμενο πρωί σηκωθήκαμε, όλη η γειτονιά που ήμουν, οδός Ολύμπου και Μεγάλου Αλεξάνδρου, πήγαμε στου Βαρώνου Χιρς.

Ο παππούς μου βρήκε μια άμαξα με άλογο, αυτοί έβαλαν τα πράγματα τους εκεί, ήρθαν σε εμάς και τα βάλανε και εμείς και πήγαμε με τα πόδια στου Βαρώνου Χιρς. Ο θείος μου που ήταν μεγαλύτερος από εμένα και είχε υπηρετήσει στο στρατό βρήκε ένα μικρό σπίτι, μπήκαμε εκεί, μείναμε και δε μας είπαν τίποτα άλλο.

Φτιάξαμε το χώρο για να μπορούμε να κοιμηθούμε και οι γυναίκες, ήταν η γιαγιά μου, ο παππούς μου, ο θείος μου που ήταν παντρεμένος και είχε ένα παιδί 1 χρόνου και εμείς που ήμασταν 3 άτομα ήμασταν όλοι εκεί. Είχαμε μία λάμπα, δειπνήσαμε το βράδυ και πριν κοιμηθούμε ήταν εκεί κάμποσοι υπεύθυνοι που τους είχε βάλει η Κοινότητα και μας είπαν: «Αύριο το πρωί να πάτε στα τρένα».

Ο σιδηροδρομικός σταθμός ήταν πολύ κοντά.

Τη νύχτα κοιμηθήκαμε στο πάτωμα και το πρωί μας φώναξαν, το «Γκέτο» είχε πολλές θύρες, μας είπαν: «Βγείτε και θα σας πουν που θα πάτε».

Το τρένο ήταν πολύ κοντά στου Βαρώνου Χιρς και μας είπαν: «Θα ανεβείτε σε αυτά». Οι οικογένειες ήταν μαζί και οι Γερμανοί φώναζαν όλον τον καιρό: «Γρήγορα, Γρήγορα!». Στο τέλος ήμασταν όλοι στα βαγόνια.

Τα βαγόνια δεν ήταν εμπορικά για να κάτσεις, αλλά ήταν για τη μεταφορά διαφόρων προϊόντων. Ανεβήκαμε, βρήκαμε ένα μέρος συγκεντρωθήκαμε όλη η οικογένεια και στο βαγόνι αυτό ήταν κάμποσοι, 80-90 και στο κάθε βαγόνι ήταν 2 παραθυράκια επάνω και εκεί ήταν ένα βαρέλι που έπρεπε να κάνουμε τουαλέτα.

Το μεσημέρι φύγαμε και πηγαίναμε κάμποσες ημέρες και κάθε 2-3 μέρες μας έβαζαν να πάρουμε νερό μακριά από τις πόλεις και στις 7 Απριλίου το πρωί είπαν: «Σήμερα θα είμαστε στην Κρακοβία». Όλοι άρχισαν φωνάζουν.

Περίπου στα μεσάνυχτα το τρένο σταμάτησε, άνοιξαν τις πόρτες, τι βλέπω; Ένα μεγάλο πεδίο με κόσμο. Μας είπαν: «Κατεβείτε, να αφήσετε όλα τα πράγματα στα βαγόνια», άνθρωποι άρχισαν να αντιδρούν: «Τι πράγματα είναι αυτά; Τα πράγματα πρέπει να τα έχουμε με εμάς». Κανένας δεν άκουσε.

Στο τέλος, λίγο πριν τα μεσάνυχτα όλοι είχαμε κατέβει από τα βαγόνια και έδωσαν μια νέα διαταγή: «Πρέπει να χωριστείτε, οι γέροι θα μαζευτούν σε ένα μέρος, σε άλλο οι γυναίκες, οι γερόντισσες και σε άλλο μέρος θα είναι οι άνδρες που θα μπορούν να δουλεύουν».

Εμείς στην οικογένεια κάναμε μια συγκέντρωση, ξέραμε ότι ο παππούς πρέπει να είναι σε μία ομάδα, ο θείος μου και εγώ σε δεύτερη ομάδα, σε τρίτη η γιαγιά μου και η θεία μου που είχε ένα αγοράκι 1 χρόνου και η μητέρα μου, μόνο για την αδερφή μου που ήταν τότε 16-17 χρονών, κάναμε μια κουβέντα και στο τέλος είπαμε: «Γιατί να αποχωριστούμε; Να πάει με όλες τις γυναίκες».

Εκεί την καταδικάσαμε σε θάνατο και δεν το ξέραμε.

Εγώ ήμουν με το θείο μου, σε μια στιγμή μας είπαν να προχωρήσουμε, βγήκαμε από το σταθμό, περπατήσαμε 4-5 χιλιόμετρα και αρχίσαμε να βλέπουμε σπίτια, στο τέλος μας φέρανε στην πύλη του Άουσβιτς και είδαμε την επιγραφή: “Arbeit Macht Frei (Η εργασία απελευθερώνει)”, δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε, εμάς τους άνδρες μας πήραν, στο Άουσβιτς ήταν 28 Μπλοκ, μας πήραν από τους δρόμους του Άουσβιτς στο Μπλοκ 1-2.

Εκεί ήταν μια παράγκα (Barrack, Ελλ. μτφρ. Στρατώνας) και εκεί υπήρχε το λουτρό του στρατοπέδου. Μας είπαν: «Θα μπείτε στο μπάνιο, θα σας κόψουν τα μαλλιά, θα αφήσετε τα χρήματα, τα δαχτυλίδια, τα ρολόγια». Ένας λέει: «Μα το δαχτυλίδι που παντρεύτηκα», «Και αυτά, όλα». Μας είπαν πως: «Όλα τα πράγματα που έχετε θα τα βάλετε εκεί που θα σας πουν».

Ορισμένοι μας έκαναν να ηρεμήσουμε και άρχισαν οι άνθρωποι να μπαίνουν στην παράγκα.

Μπαίναμε 20-25 μέσα, εγώ μπήκα με τον θείο μου. Μας είπαν να βγάλουμε τα ρούχα μας, να αφήσουμε μόνο τα παπούτσια και ότι έχουμε να το δώσουμε: «Μα έχουμε ενθύμια από το σπίτι»...

Το πρώτο που μας πήγαν ήταν στο κουρείο, μας έκοψαν τα μαλλιά, έπειτα πήγαμε σε μία δεύτερη στάση και εκεί κάναμε ντους, βγήκαμε από εκεί και μας πήγαν σε τρίτο μέρος, μείναμε υγροί. Πήγαμε κοντά στην άλλη πόρτα της παράγκας, εκεί υπήρχαν ρούχα, αυτοί που ήξεραν μας έφεραν παντελόνια, μας έφεραν έναν μπερέ, μας είπαν να ντυθούμε, εγώ με τον θείο μου κοιτούσαμε ο ένας τον άλλον, δε ξέραμε που ήμασταν και έπειτα άνοιξαν την πόρτα και μας είπαν να τρέξουμε και να πάμε στο Μπλοκ 8.

Ήταν ένα σπίτι μεγάλο που είχε πρώτο πάτωμα, δεύτερο πάτωμα και τρίτο πάτωμα. Στο πρώτο πάτωμα ήταν το 8, στο δεύτερο πάτωμα ήταν το 8B και στο τρίτο πάτωμα ήταν το 8C. Μας πήραν στο 8B, μας είπαν: «Να μπείτε στα κρεβάτια», έπιασα ένα κρεβάτι και όλοι λέγανε: «Που είμαστε, πόσοι είμαστε;». Μας είπαν ότι τις οικογένειες μας τις πήρανε στο

Μπιρκενάου, αυτό είναι το μόνο που μας είπανε.

Κοιμηθήκαμε εκείνο το βράδυ. Το πρωί μας έδωσαν να φάμε και έπειτα μας είπαν ότι θα μας κάνουν ασκήσεις, για πρώτη φορά θα μας που τι είναι αυτές οι ασκήσεις και έπειτα θα τις πούνε μόνο στα Γερμανικά: «Πρέπει να τα μάθετε αυτά γρήγορα» και έπειτα μας έλεγαν να βγάζουμε το μπερέ, να φοράμε το μπερέ κάμποσες φορές και την πρώτη φορά μας το είπαν στα Ελληνικά ή στα Λαντίνο. Έπειτα από κάμποσες φορές ήρθε ένας Αξιωματικός σε κάθε Μπλοκ και υπήρχε και ένας υπεύθυνος σε κάθε Μπλοκ που ήταν κρατούμενος.

Ερώτηση: *Είχατε γνωρίσει τον Διοικητή του Στρατοπέδου, είχε έρθει να σας μιλήσει;*

Απάντηση: Όχι, δεν τον ξέραμε. Κάθε Μπλοκ είχε έναν κρατούμενο υπεύθυνο και έναν Στρατιώτη. Ο Αξιωματικός που ήρθε στις ασκήσεις μας φώναζε να βγάζουμε το καπέλο, να βάζουμε το καπέλο όλα αυτά, μετά να κινούμαστε δεξιά-αριστερά και έπειτα μπήκαμε στο Μπλοκ δε θυμάμαι αν την ίδια μέρα ή την επόμενη μας πήγαν να μάθουμε γραφή, στα Γερμανικά.

Μας πήγαν στο Μπλοκ (δεύτερη μέρα), στο δεύτερο πάτωμα, μας έκαναν έναν αριθμό στο μπράτσο, φοβηθήκαμε. Έπειτα που μας έκαναν αυτό πήγαμε σε ένα άλλο, εκεί κοντά τραπέζι, και μας έγραψαν τα στοιχεία μας: «Moshe Haelion».

Την άλλη μέρα το πρωί σηκωθήκαμε να βγούμε έξω και σε κάθε Μπλοκ ήταν άνθρωποι του ίδιου Kommando, εκεί κατοικούσαν διάφοροι μαζί και σε ένα Μπλοκ μπορούσαν να είναι 2-3 Kommando. Γυρίσαμε, μας βάλανε στη σειρά, μας μέτρησαν, έπειτα ήρθε ένας άλλος επίσης κρατούμενος και άρχισε να δίνει διαταγές και με αυτόν ήταν διάφοροι άνθρωποι και αν δεν έκανες σωστά τη διαταγή σε τιμωρούσαν.

Ερώτηση: *Ποιο ήταν το καθημερινό σας πρόγραμμα;*

Απάντηση: Εμένα με έβαλαν σε ένα Kommando, Kommando ήταν μια ομάδα ανθρώπων, όπου σε κάθε ομάδα ήταν ο “Καρο”, που ήταν επίσης κρατούμενος, υπήρχε ο “Vorarbeiter

(Υπεύθυνος Ομάδας Εργασίας)”, κάμποσοι κρατούμενοι που δεν αργούσαν και κοιτούσαν να είναι όπως πρέπει και σε κάθε Μπλοκ υπήρχε ο Αξιωματικός. Αφού μας έβαλαν στις γραμμές και μας μετρήσαν, μας είπαν να αρχίσουμε να πηγαίνουμε και από μακριά ακούγαμε την ορχήστρα του Στρατοπέδου.

Η ορχήστρα ήταν κοντά στην πόρτα του Campo (Αγγλ. Camp, Ελλ. μτφρ. Στρατοπέδου) ήταν εκεί τα SS μας μετρήσαν, ήμασταν σε 5δες και ο Καρο που ήταν ο πρώτος μας έδωσε παράγγελμα: “Mützen auf (καλυφθείτε)”. Βγήκαμε από το Στρατόπεδο. Όταν όλοι βγήκαμε από το Στρατόπεδο μας είπαν να περπατήσουμε, να πάμε σε ένα μέρος που έφτιαχναν κήπους.

Στην Πολωνία, τον Απρίλιο, το έδαφος είναι ακόμη λάσπη, για αυτό βάζουν σανίδες. Εμένα με έβαλαν σε ένα Kommando που έφτιαχνε κήπους, μου έδωσαν ένα καροτσάκι και έπρεπε να μου βάζουν χώμα και να το μεταφέρω πάνω στις σανίδες. Εγώ που εγώ δεν είχα εργαστεί μέχρι τότε το καροτσάκι μου έπεφτε και τότε ερχόντουσαν αυτοί και δε βοηθούσαν αλλά κραύγαζαν, μας φώναζαν. Δουλέψαμε κάμποσες ώρες, ήταν μεσημέρι, μας έδωσαν φαγητό, είχαμε μισή ώρα. Έπειτα από το φαγητό αρχίσαμε να δουλεύουμε. Το φαγητό ήταν σούπα χωρίς τίποτα άλλο, αυτοί που μοίραζαν τις μερίδες στον Καρο και στους Vorarbeiter τους έβαζαν και πατάτες.

Επιστρέφουμε πίσω στη δουλειά. Στο καρότσι μας έβαζαν το χώμα και εμείς έπρεπε να το μεταφέρουμε στο μέρος που ήθελαν να φτιάξουν έναν κήπο. Η απόσταση ήταν γύρω στα 200 μέτρα. Για εμένα ήταν δύσκολο γιατί ως τότε δεν είχα δουλέψει.

Ερώτηση: *Πότε φοβηθήκατε πρώτη φορά για τη ζωή σας;*

Απάντηση: Όταν ήμασταν στην καραντίνα και ήμασταν γύρω στις 15 μέρες, μας έμαθαν να κάνουμε μερικά πράγματα και όποιος δεν τα έκανε σωστά τον έδεχναν. Δεν μπορούσες να ζήσεις με αυτά τα πράγματα. Εγώ δούλεψα σε αυτό το Kommando κάμποσες εβδομάδες και από τη δουλειά πρήστηκα (πίσω αριστερά μέρος του κρανίου).

Στον Εβραϊκό Στρατό σήμερα όποιος θέλει μπορεί να πάει στο γιατρό το πρωί, εκεί, στο Στρατόπεδο, μπορούσες να πας στο γιατρό έπειτα από τη δουλειά.

Τη νύχτα έβαζα την κουβέρτα για να απαλύνω τον πόνο, αλλά δεν έπαψε. Μια μέρα αποφάσισα να πάω στο γιατρό. Στο γιατρό πήγαινες έπειτα από τη δουλειά. Με κοίταξαν και μου είπαν: «Εσύ πρέπει να μπεις στο νοσοκομείο», μου έδωσαν την ημερομηνία και μετά από 1-2 μέρες πήγα στο νοσοκομείο.

Πήγα εκεί, μου πήραν τα ρούχα, μου έδωσαν μια φούστα και με έβαλαν σε ένα κρεβάτι, μετά από λίγες ώρες με πήραν εκεί που κάνουν χειρουργεία. Έπειτα μου έδεσαν τα πόδια και τα χέρια και δε ξέρω αν αυτός που έκανε την εγχείρηση ήταν Αξιωματικός ή γιατρός και είχε βοηθούς που ήταν κρατούμενοι. Με έβαλαν σε έναν πάγκο, δε ξέρω τι μου έκαναν εκεί, με έκοψαν εδώ (στο πίσω μέρος του προσώπου), έπειτα με ένα σφυρί άρχιζαν να μου σπάνε το κόκκαλο. Μπορείς να φανταστείς; Ο πόνος ήταν μεγάλος, δε με νάρκωσαν. Δε ξέρω αν εκείνο τον καιρό υπήρχαν αντιβιώσεις, δε μου έδωσαν φάρμακα.

Ερώτηση: *Όσο καιρό παραμείνατε στο Άουσβιτς είχατε δει να εκτελούν ανθρώπους με πιστόλι;*

Απάντηση: Όχι.

Ερώτηση: *Ποιες ήταν οι εμπειρίες σας στο νοσοκομείο;*

Απάντηση: Εγώ, όταν έγινα καλύτερα στο νοσοκομείο, εγέρθηκα από το κρεβάτι και περπάτησα στα δωμάτια. Ήρθε κοντά μου ένας Πολωνός, δε θυμάμαι πως ακριβώς μιλήσαμε, με ρωτάει από που είμαι, του είπα ότι είμαι από την Ελλάδα και στο νοσοκομείο δεν είχαμε τα ρούχα του Στρατοπέδου και μου λέει: «Είσαι πρόθυμος να μου μάθεις τα Ελληνικά;», του λέω: «Μα εδώ δεν είναι σχολείο», «Τι σε πειράζει;» μου λέει, «Θέλεις;». Καθίσαμε στο δωμάτιο, του έλεγα: «Κρεβάτι» στα Ελληνικά, αυτός τα Ελληνικά γράμματα τα ήξερε και έγραφε: «Κρεβάτι».

Έπειτα, αφού τελείωσε το μάθημα επήγε και μου έφερε ένα ψωμί με άλλα πράγματα. Εγώ του είπα: «Στο Άουσβιτς έχει ψωμί για να δώσεις σε έναν άλλον;». Την άλλη μέρα ήρθε με ένα βιβλίο με φωτογραφίες, του έλεγα και έγραφε. Τελειώσαμε και πάλι το μάθημα. Έπειτα όταν βγήκαμε από το νοσοκομείο πήγαινα στο Μπλοκ που κατοικούσε και του έκανα

μαθήματα.

Πρώτα εγώ έγραφα ένα ποίημα, μια ιστορία και αυτός κατοικούσε στο Μπλοκ 14.

Με το καιρό με γνώρισαν εκεί. Εκεί ήταν όλοι Πολωνοί Χριστιανοί, και ήταν, φαίνεται, σε θέσεις προνομιούχες. Αυτόν τον άνθρωπο τον έλεγαν Σις (Czyź) και όταν ερχόμουν να του δώσου μια μέρα την εβδομάδα μάθημα οι Πολωνοί του έλεγαν: «Κύριε Σις, ο Έλληνας σου ήρθε».

Και όταν ήμουν στο νοσοκομείο μια άλλη φορά, αυτός ερχόταν απ' έξω, εγώ του έγραφα ιστορίες και ποιήματα και αυτός μου έφερνε φαγητό. Με το καιρό έμαθα πως αυτοί οι Πολωνοί Χριστιανοί είχαν το δικαίωμα να γράφουν στις οικογένειες τους και να λαμβάνουν γράμματα και άλλα πράγματα που τους έστελναν, για αυτό είχε και να μου δώσει. Για εμένα ήταν ένα πράγμα που δεν μπορείς να φανταστείς, όπου τρως και δεν πεινάς.

Ερώτηση: Πότε μάθατε για πρώτη φορά για τα κρεματόρια και τις καύσεις των ανθρώπων;

Απάντηση: Την πρώτη μέρα που ήρθαμε, τη νύχτα, ήμασταν στα κρεβάτια, τριώροφα κρεβάτια, όλοι φώναζαν: «Που είμαστε, που είναι οι οικογένειες μας;».

Μας είχαν πει πως οι οικογένειες μας είναι στο Μπιρκενάου, εγώ ήμουν σίγουρος ότι έτσι είναι. Έπειτα από 2-3 μήνες που επέστρεφα στο Campo από τη δουλειά, βλέπω έναν φίλο μου που ήμασταν στην ίδια τάξη στο Γυμνάσιο. Αρχίσαμε να μιλάμε και αυτός μου είπε: «Τώρα ήμουν στο Μπιρκενάου, τώρα με έφεραν εδώ». Εμάς μας είχαν πει πως τις οικογένειες μας τις πήγαν στο Μπιρκενάου και του λέω: «Μα, ήσουν στο Μπιρκενάου; Είδες την οικογένεια μου; Την αδερφή μου;», αυτός μας ήξερε γιατί ερχόταν να κάνουμε μαθήματα στο σπίτι.

Αυτός με κοιτάζει έκπληκτος και μου λέει: «Όχι, δεν τις είδα», «Μα πως δεν τους είδες; Είναι ένα μέρος τόσο μεγάλο;», «Όχι, αλλά δεν μπορούσα να τις δω», «Μα τι δεν μπορούσες να τις δεις;» και τότε μου λέει: «Έλα να σου πω, στο Άουσιβιτς, έξω από το

στρατόπεδο είναι ένα μικρό κρεματόριο. Βλέπεις αυτό το σπίτι; Εκεί καίνε τους νεκρούς. Ξέρεις, τέτοια στο Μπιρκενάου υπάρχουν 4, μεγαλύτερα», «Μα είδες τη μητέρα μου;», «Δεν μπορούσα να τη δω», «Γιατί;» και μου λέει: «Οι Γερμανοί τους σκοτώσαν», «Τρελάθηκες; Οι Γερμανοί; Ένας λαός τόσο προοδευτικός σκοτώνουν ανθρώπους;», μου λέει: «Αν θέλεις να με πιστέψεις, πίστεψε με, αν δεν θέλεις, μην με πιστεύεις», μα του λέω: «Οι Γερμανοί ένας λαός πολιτισμένος δε γίνεται να σκοτώνουν ανθρώπους».

Όταν χαιρετιστήκαμε εγώ πήγα στο Μπλοκ. Τότε άρχισα να καταλαβαίνω κάποια πράγματα που έλεγαν και μέχρι τότε δεν τα καταλάβαινα, έμαθα ότι η μητέρα μου και την αδερφή μου δε ζούσαν, επίσης και ο παππούς μου. Δεν είχα τι να κάνω. Έκλαψα και αυτό ήταν, δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα άλλο.

Τον θείο μου τον πήραν σε άλλο Στρατόπεδο που άνηκε στο Άουσβιτς, Στρατόπεδο Buna ή το έλεγαν επίσης Άουσβιτς 3. Τον πήραν την 1η Μαΐου. Πήραν όσους ήταν στην καραντίνα, εμένα με άφησαν.

Μια μέρα έρχεται ένας και μου λέει: «Ο θείος σου είναι εδώ σε ένα Μπλοκ και θέλει να πας να τον δεις», πήγα, τον κοίταξα, είχε γίνει «Muselmann (Γερμανικός περιπαικτικός όρος Muselmänner που αναφερόταν στους Εβραίους κρατούμενους που υπέφεραν από την πείνα και την εξάντληση, ενώ πλέον ανέμεναν τον τελικό θάνατο τους)» και μου λέει: «Muricus catharo corelli (Εγώ πάω να πεθάνω)». Ξαναπήγα, είχα ψωμί από τον Πολωνό, δε με άφησαν να μπω στο Μπλοκ και από κάτω το έριξα και του είπα σε 1-2 μέρες θα σου ξαναφέρω ψωμί. Όταν ξαναπήγα δεν ήταν πια εκεί...

Έπειτα όταν απελευθερώθηκα και ήρθα στην Παλαιστίνη βρήκα έναν ξάδερφο του θείου μου, που ήταν στο ίδιο Campo και μου λέει: «Ο θείος, όταν έμαθε ότι δολοφόνησαν όλους, τη γυναίκα του και το παιδί, δεν ήθελε πια να ζήσει. Ό,τι φαί έπαιρνε το πουλούσε για τσιγάρα. Όλη την ημέρα κάπνιζε. Έτσι πολύ γρήγορα δεν είχε δύναμη να δουλέψει και ένα πρωί έπεσε την ώρα που τους μετρούσαν (τους μετρούσαν 2 φορές την ημέρα), τον πήραν στο νοσοκομείο, του είπαν: «Μην πουλάς το φαγητό σου», δεν άκουσε και όταν τον βρήκαν ότι ήταν πολύ αδύνατος τον έστειλαν για εξόντωση, πέρασε από το Άουσβιτς και εγώ ήταν τότε που τον είδα» και αυτά μου τα είπε ο ξάδερφος του. Ήταν στο Άουσβιτς 3, Buna και έτσι πήγε και αυτός.

Το 1944, στο Lager (Ελλ. μτφρ. Στρατόπεδο, εννοώντας το Άουσβιτς) είπα μία μέρα σε έναν που δούλευε εκεί, σε ένα εργοστάσιο που ήταν γυναίκες και άνδρες και κορίτσια

επίσης, ήρθε ένας και του λέω: «Όταν πας στη δουλειά είναι ένα κορίτσι που γνώρισα από τη Θεσσαλονίκη», του έγραφα ένα μικρό γράμμα και λέω στον άνθρωπο: «Να το πάρεις». Το πήρε, μου έφερε απάντηση. Έτσι γράφαμε ο ένας στον άλλον.

Μία μέρα έρχεται και μου λέει: «Μη ρωτάς, με έψαξαν, βρήκαν το γράμμα και έπρεπε να πω ποιος το έδωσε» και έπειτα με κάλεσαν σε δίκη και μου είπαν: «20 μαστιγώματα». Με φώναξαν λοιπόν μια μέρα στο Μπλοκ 11, «Stehzelle», ήταν η φυλακή του Στρατοπέδου, μπήκα μέσα, υπήρχε ένας πάγκος σαν κρεβάτι και με μαστίγωσαν, 20 μαστιγώματα.

Ερώτηση: Όσο καιρό παραμείνατε στο Άουσβιτς είχατε δει ή ακούσει για ανθρώπους που δραπετεύσαν από το Στρατόπεδο;

Απάντηση: Όταν γινόταν κάτι τέτοιο έβαζαν όλο το Campo να μαζευτεί και όταν έπιαναν έναν τέτοιο τον στραγγάλιζαν, μας έβαζαν να περπατάμε κοντά για να τους δούμε αυτούς που σκότωσαν.

Ερώτηση: Είχατε σκεφτεί να δραπετεύσετε;

Απάντηση: Όχι. Εγώ είχα πει τότε: «Εάν ένας Πολωνός δραπετεύσει μπορεί να πάει μακριά και εκεί δε θα τον δούνε, γιατί ξέρει να μιλάει Πολωνικά, εγώ πες πως έφυγα, πως είμαι έξω, με ποιον θα μιλήσω;», δεν μπορούσα να κάνω τέτοιο πράγμα.

Ερώτηση: Όσο καιρό ήσασταν στο Στρατόπεδο είχατε μιλήσει με Γερμανό Στρατιώτη να τον ρωτήσετε γιατί σας τα κάνουν αυτά τα πράγματα;

Απάντηση: Όχι, δεν υπήρχαν αυτά τα πράγματα.

Ερώτηση: Τα βράδια μέσα στο Στρατόπεδο συζητούσατε με τους υπόλοιπους Έλληνες;

Απάντηση: Δεν άφησαν άλλους Έλληνες στο Στρατόπεδο, όλους που ήρθαν με εμένα τους πήραν σε άλλα Στρατόπεδα.

Ερώτηση: *Και ήσασταν μόνος σας;*

Απάντηση: Ήμουν μόνος μου. Εδώ είχαμε τον αριθμό (αριστερός βραχίονας) και έπειτα ήταν ένα τρίγωνο που έλεγε ότι ήσουν Εβραίος. Υπάρχουν Εβραίοι που δεν ήταν Σεφαραδίτες. Εμένα άρχισαν να μου μιλάνε Yiddish, αλλά δεν ήξερα και μου έλεγαν: «Πως γίνεται ένας Εβραίος να μη ξέρει να μιλάει Yiddish;», τους έλεγα: «Αυτή είναι μια προσευχή που όλοι την ξέρουν, κάθε Εβραίος στον κόσμο ~ Άκουσε Ισραήλ, ο Κύριος ο Θεός μας, ο Κύριος είναι Ένας», τους έλεγα αυτό, καταλάβαιναν ότι είμαι Εβραίος.

Ερώτηση: *Τότε ως ένα νέο παιδί, τα βράδια όταν κοιμόσασταν, τι ονειρευόσασταν για την επόμενη μέρα, ποια ήταν τα όνειρα σας;*

Απάντηση: Δεν είχα όνειρα, δεν είχα όνειρα...

Ερώτηση: *Περιμένατε πως θα πεθάνετε;*

Απάντηση: Αυτό δεν το σκέφτηκα, δε σκέφτηκα όμως πως θα βγούμε από εκεί.

Ερώτηση: *Πότε έγινε η μεταφορά σας στο Στρατόπεδο Μαουτχάουζεν;*

Απάντηση: Τον Ιανουάριο 1945 άρχισαν να παίρνουν ανθρώπους από τα Στρατόπεδα και να τους πηγαίνουν σε άλλα Στρατόπεδα στην Γερμανία, στην Αυστρία. Εμένα με πήραν στις 21 Ιανουαρίου 1945. Είχα ένα φίλο (Μπίνιο), ήμασταν μαζί, πήραμε πράγματα πρωτύτερα, έσπασαν όλες τις αποθήκες και μαζί με τον φίλο μου πήραμε νέα ρούχα.

Ερώτηση: *Αυτό που ακριβώς έγινε;*

Απάντηση: Υποτίθεται ήταν στο Άουσβιτς, αλλά δεν ήταν πια πολλοί Στρατιώτες και ήταν μόνος ένας. Εγώ και ο φίλος μου μπήκαμε σε μια αποθήκη, βρήκαμε και πήραμε ρούχα και κουβέρτες για να τις έχουμε και ετοιμαστήκαμε για την Πορεία, γιατί πρωτύτερα είχαν πάρει άλλους σε Πορεία και ξέραμε πως υπήρχε αυτή και στο Στρατόπεδο όλα ήταν άνω-κάτω, μπορούσε να μπεις όπου θέλεις, στην κουζίνα, στις αποθήκες. Ήθελαν να το αφήσουν το Στρατόπεδο.

Από εκεί πήγαμε 2 ημέρες πεζοί με τον φίλο μου. Μια μέρα αυτός δεν αισθάνθηκε καλά και τον περιποιήθηκα, την άλλη μέρα εγώ δεν αισθάνθηκα καλά και με περιποιήθηκε και ήμασταν σε ένα μέρος και μας είπαν: «Όποιος δεν μπορεί να περπατήσει να βγει από τη σειρά, θα έρθουν αυτοκίνητα, φορτηγά και θα τους πάρουν». Είπα στον φίλο μου: «Εγώ βγαίνω από τη σειρά», μου λέει: «Τρελάθηκες; Αυτό το λένε οι Γερμανοί ως δικαιολογία, αλλά θα σε σκοτώσουν».

Εγώ βγήκα από τη σειρά, ήρθε ένα φορτηγό, ήταν και άλλοι ανεβήκαμε και μας πήγε σε ένα σιδηροδρομικό σταθμό. Κατεβήκαμε, κάθισα κάτω και έπειτα από 2-3 ώρες είδα τον φίλο μου που ερχόταν πεζός. Βρεθήκαμε, ήρθε ένα τρένο με τα βαγόνια ανοικτά, μας έβαλαν στο τρένο, υπήρχε πολύ κρύο, φαγητό δεν είχαμε, ήταν πολύ δύσκολα.

Κάσαμε στο τρένο 2-3 μέρες, μας κατέβασαν και μπήκαμε στο Μαουτχάουζεν. Στο Μαουτχάουζεν ήταν πολύ δύσκολα και εγώ άκουσα ότι μπορεί κανείς να πάει σε άλλο Lager. Είπα στον φίλο μου: «Εγώ πηγαίνω», ήμουν στο Μαουτχάουζεν 2-3 μέρες, στο Άουσβιτς υπήρχε ένα σήμα: «Να μην εθελουφλεις και να μην αρνιέσαι», μου λέει: «Σε άκουσα αυτή φορά». Με έγραψαν, ήμουν 3 μέρες και με το τρένο με πήγαν στο Μέλκ.

Ερώτηση: *Στο Στρατόπεδο του Μελκ για ποιο λόγο σας ήθελαν;*

Απάντηση: □ Δεν ήξερα. Ο φίλος μου είχε πει: «Τρελάθηκες; Μείνε εδώ». Αλλά αυτόν τον πήραν σε άλλο Στρατόπεδο, στο Gusen και εκεί πέθανε.

Ερώτηση: *Στο Μελκ πόσο καιρό κάτσατε;*

Απάντηση: Από το τέλος του Ιανουαρίου, ως τον Απρίλιο του 1945. Εκεί ήταν εργοστάσια, έκαναν νέα εργοστάσια. Εμένα με πήραν να δουλέψω με κομπρεσέρ. Εμένα μου ήταν πολύ δύσκολο αυτό.

Το χειρότερο ήταν όταν σου έπεφτε το χώμα πάνω σου, στο Άουσβιτς σε έπαιρναν μετά να πλυθείς. Άκουσα ότι είναι εκεί ένας Καρο Έλληνας, δε ξέρω αν ήταν Εβραίος ή Χριστιανός γιατί στα Στρατόπεδα υπήρχαν και Χριστιανοί και ένα απόγευμα έπειτα από τη δουλειά ήμουν έξω, τον βλέπω αυτόν και από μακριά του είπα: «Βγάλε με από αυτό το Kommando».

Την άλλη μέρα όταν πήγα στη δουλειά δε μου έδωσαν το τρυπάνι, αλλά μου έδωσαν άλλη αρμοδιότητα, αυτά με τον καιρό (τα τρυπάνια) όταν δουλεύεις με τον καιρό, δεν είναι σε καλή κατάσταση, πρέπει να τα πάρεις και να τα φέρεις έξω από το τούνελ και με έκαναν όπου δουλεύω να μεταφέρω τα τρυπάνια και να φέρνω ανταλλακτικά.

Τα πηγαίναμε στο τούνελ, το οποίο ήταν πολύ σκοτεινό και τα σφυριά έπρεπε να τα πάρεις στον ώμο, από όπου δουλεύανε και να τα μεταφέρεις προς τα έξω. Ήταν μια καλή δουλειά, πρέπει να ευχαριστήσω αυτό τον Καρο.

Ερώτηση: *Από το Στρατόπεδο του Μελκ πως βρεθήκατε στο Στρατόπεδο του Έμπενζεε;*

Απάντηση: Το Μελκ τον Απρίλιο του '45 το εκκένωσαν και μας πήραν με πλοία στο Δούναβη κάμποσες μέρες, ήρθαμε πάλι στο Μαουτχάουζεν, δεν μπήκαμε εμείς, οι Στρατιώτες δεν ήταν SS, ήταν πιο γέροντες, δε σε δέρνανε, και πεζοί πήγαμε μετά από 4ρις μέρες στο Έμπενζεε.

Εκεί όταν ήμασταν στη σειρά για να κάνουμε μπάνιο ακούω: «Υπάρχουν εδώ Ισπανοί;»,

διότι στα Στρατόπεδα ήταν Ισπανοί που ήταν εναντίον του Φράνκο και τους έβαλαν εκεί. Αυτοί μιλούσαν Ισπανικά και εγώ ήξερα Λαντίνο και φώναξα: «Εγώ είμαι Ισπανός». Έρχονται, με παίρνουν από τη σειρά και με βάζουν πρώτο να κάνω το ντους και έπειτα με κράτησαν στην παράγκα τους 2-3 μέρες.

Από την αρχή είχα πει στον εαυτό μου πως: «Αν θα με δουν γυμνό θα ξέρουν πως είμαι Εβραίος. Τι να κάνω;». Αυτοί ήδη με είδαν ότι δεν ήμουν Χριστιανός και τους έφτιαξα μια ιστορία και τους είπα: «Ο πατέρας μου ζούσε στην Ισπανία και ήταν εναντίον του Φράνκο, άφησε την Ισπανία, πήγε στη Θεσσαλονίκη και εκεί μιλούσε Λαντίνο».

Αυτοί πίστεψαν την ιστορία, με κράτησαν 2-3 μέρες να μην πάω στη δουλειά, μου έδωσαν τρόφιμα και ό,τι μπορούσαν και έπειτα μου είπαν: «Δεν μπορούμε να σε κρατήσουμε, να πας με τους άλλους».

Ερώτηση: *Πότε έγινε η απελευθέρωση σας, πότε σας απελευθέρωσαν;*

Απάντηση: Την 6η Μαΐου 1945.

2-3 μέρες δεν είχαμε πάει να δουλέψουμε και μια μέρα (4η Μαΐου 1945) μπήκε στην παράγκα μας ένας κρατούμενος από τους «Επιφανείς» και μας λέει: «Αύριο το πρωί ο Διοικητής θα σας πει να μπειτε στα τούνελ κοντά στο Campo», εσείς θα πείτε: «Δε θέλουμε!» και του απαντάμε: «Μα πως μπορούμε να πούμε στον Διοικητή πως δε θέλουμε;».

Έτσι ήταν, την άλλη μέρα (5η Μαΐου 1945) μας κάλεσαν στο προσκλητήριο, έρχεται ο Αρχηγός του Campo και λέει: «Αποφασίσαμε να σας δώσουμε στα χέρια των Αμερικανών, αλλά μπορεί να γίνουν βομβαρδισμοί, να μπειτε στα τούνελ που είναι κοντά σας, κοντά στο Στρατόπεδο». Τότε όλοι μαζί είπαμε: «Δε θέλουμε!».

Πήραν τα όπλα τους οι Στρατιώτες και έφυγαν. Αφησαν την αυλή και σηκώθηκαν και έφυγαν. Δε ξέρω που πήγαν, αλλά εμάς δεν μας πήραν στα τούνελ.

Ερώτηση: *Και μείνατε μόνοι σας;*

Απάντηση: Μόνοι μας στο Στρατόπεδο και τότε διέρρηξαν την κουζίνα, πήραν ότι υπήρχε. Στις 2 το μεσημέρι (6η Μαΐου 1945) μπήκαν 3 τανκ. Σε ένα τανκ ήταν κρεμασμένη η Ελληνική σημαία. Ήμασταν κάμποσοι Ελληνικής καταγωγής, επίσης Χριστιανοί που στάλθηκαν να δουλέψουν. Μαζευτήκαμε γύρω από το τανκ και τραγουδήσαμε: «Σε γνωρίζω από τήν κόψι του σπαθιού τήν τρομερή, σε γνωρίζω από τήν όψι, που με βία μετράει τήν γῆ».

Ερώτηση: *Ήταν Έλληνες μέσα στο τανκ;*

Απάντηση: Αυτός που ήρθε με το τανκ ήταν Έλληνας από την Αμερική και τραγουδήσαμε τον Εθνικό ύμνο και έπειτα ήμασταν ελεύθεροι.

Ερώτηση: *Πως νιώσατε όταν απελευθερωθήκατε;*

Απάντηση: Ήμασταν σε πολύ κακή κατάσταση. Αρχισαν να μας δίνουν φαγητό, πολλοί πέθαναν από αυτό, έφαγαν πάρα πολύ και οι Αμερικανοί άρχισαν να δίνουν σιγά-σιγά τα τρόφιμα. Εμένα με έβαλαν στο νοσοκομείο και όταν βγήκα από το νοσοκομείο μας είπαν στο τέλος του Ιουνίου ότι: «Ο καθένας γυρίζει στην Πατρίδα του».

Οι Έλληνες έπρεπε να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Εκεί υπήρχαν 2 κατηγορίες, υπήρχαν οι Έλληνες που ήταν κομμουνιστές, αυτοί είπαν: «Εμείς θα γυρίσουμε από την Γιουγκοσλαβία. Ο Τίτο είναι σύντροφος».

Εμείς οι άλλοι πήγαμε στην Ιταλία. Εκεί, σε ένα μέρος, ήρθαν Εβραίοι Στρατιώτες από την Παλαιστίνη που ήταν στον Αγγλικό Στρατό, Jewish Brigades και μας ρώτησαν: «Από που είστε;», αυτοί μιλούσαν Εβραϊκά. Τους είπαμε ότι είμαστε από την Ελλάδα και μας είπαν: «Τρελαθήκατε; Θα πάτε στην Ελλάδα; Τώρα εκεί υπάρχει πόλεμος, θα σας πάρουν στον Στρατό. Ποιον θα βρείτε εκεί πέρα; Καλύτερα να πάτε στην Παλαιστίνη».

Ήμασταν γύρω στα 50 άτομα, 25 είπαμε θα πάμε στην Παλαιστίνη. Οι άλλοι γύρισαν στην Ελλάδα. Εγώ ήμουν ένας από τους 25 που είπαν πως θα τους ακολουθήσουμε στην Παλαιστίνη και μας πήραν από την ομάδα που ήμασταν στη Νότιο Ιταλία, σε ένα μέρος που το έλεγαν Santa Maria di Bagni, σήμερα το λένε Santa Maria al Bagno και εκεί μας έβαλαν σε ένα σπίτι και μας έδιναν τροφή.

Έπειτα εμείς μαζευτήκαμε περίπου 40 Έλληνες και μας είπαν πως δεν μπορούν για 40 άτομα να προσφέρουν αυτά και έκαναν μία άλλη ομάδα από διάφορες χώρες της Ευρώπης (Αύγουστος 1945) και μαζευτήκαμε τότε κάπου στα 150 άτομα και μας έδωσαν τότε όνομα: “Kibbutz La-Hofesh (Kibbutz= κολεκτίβα / για την ελευθερία)”.

Εμείς με τον καιρό βλέπαμε να μην μας στέλνουν (στην Παλαιστίνη), βλέπαμε να στέλνουν άλλους (Σεπτέμβριος 1945), ώσπου κάναμε διαμαρτυρία. Πήγαμε στο Μπάρι, της Ιταλίας (Ιανουάριος 1946), εκεί ήταν αυτοί που διοικούσαν και τους είπαμε: «Ήρθαμε!» και μας απάντησαν: «Ποιος σας φώναξε;» και τότε μας έβαλαν σε μια ομάδα που θα ερχόταν στην Παλαιστίνη. Και μείναμε εκεί 2 μήνες. Ήταν ένας μέρος εκεί, κλειστό Στρατόπεδο (υποψήφιων προς μετανάστευση) και μια μέρα μας πήραν με τα αυτοκίνητα και μας είπαν πως θα μας πάνε σε ένα πλοίο με προορισμό την Παλαιστίνη.

Φτάσαμε στη Ρώμη (3 Απριλίου 1946) και μας είπαν πως οι Άγγλοι έπιασαν αυτό το πλοίο και μείναμε 2-3 μήνες στη Ρώμη και στα περίχωρα. Έπειτα (16 Ιουνίου), μας είπαν πως είχε βρεθεί πλοίο, μας πήραν στην Βορειοδυτική Ιταλία (Τορίνο) και μας μετέφεραν σε μια μικρή πόλη (στο Capo di Vado ~ 18 Ιουνίου) και εκεί το πρωί το πλοίο άρχισε να πηγαίνει προς την Παλαιστίνη. Στο πλοίο βρίσκονταν πάρα πολλοί άνθρωποι και ήταν δύσκολο, η ζωή δεν ήταν εύκολη και όταν ήρθαμε κοντά στην Κύπρο οι Άγγλοι έπιασαν το πλοίο, μας τράβηξαν στην Χάιφα και από εκεί στο Στρατόπεδο Ατλίτ και εκεί μας κλείδωσαν για 2 μήνες.

Ερώτηση: Για ποιο λόγο σας φυλάκισαν στο Στρατόπεδο;

Απάντηση: Γιατί δεν είχαμε άδεια να έρθουμε στην Παλαιστίνη.

Ερώτηση: Δεν είχατε χαρτιά;

Απάντηση: Δεν είχαμε τίποτα.

Ερώτηση: *Στο Στρατόπεδο του Ατλίτ σας συμπεριφέρθηκαν αξιοπρεπώς;*

Απάντηση: Μάλιστα. Τρώγαμε, γενικά δεν κάναμε τίποτα, μόνο μας έκαναν μαθήματα να μάθουμε, σα σχολείο, 1-2 ώρες την ημέρα και μας έμαθαν τα Εβραϊκά. Εγώ ήξερα τα Εβραϊκά, διότι στην Ελλάδα ήμουν στο Σχολείο που ήταν από την Κοινότητα. Η Κοινότητα στη Θεσσαλονίκη είχε 6 Δημοτικά Σχολεία. Εγώ ήμουν σε ένα από αυτά. Τα Σχολεία λεγόταν: «Ταλμούδ Τορά», «Τορά» είναι η θρησκεία, αλλά δεν μαθαίναμε μόνο Εβραϊκά, αλλά μαθαίναμε Ελληνικά, Γαλλικά. Ήταν 6 τάξεις.

Τελείωσα το Σχολείο και πήγα στο Γυμνάσιο. 4ο Γυμνάσιο Αρρένων Θεσσαλονίκης, στην Οδό Συγγρού. Πήγα κάμποσες φορές στη Θεσσαλονίκη, Κάθε φορά πήγαινα να δω το σπίτι μου υπάρχει.

Ερώτηση: *Όταν σας αποφυλάκισαν από το Στρατόπεδο στις 17 Ιουλίου 1946 πως συνεχίσατε;*

Απάντηση: Τους άνδρες μας πήρανε σε σκηνές στο Νότιο Τελ Αβίβ και τις γυναίκες τις έβαλαν σε ένα σπίτι που ήταν για αυτούς που ερχόντουσαν στο Ισραήλ. Εμείς ζούσαμε σε σκηνές και οι γυναίκες ήταν στο σπίτι και μας έδιναν τρόφιμα, μας έδωσαν κάμποσα χρήματα για να μπορέσουμε να φάμε.

Ερώτηση: *Την γυναίκα σας την είχατε ήδη γνωρίσει;*

Απάντηση: Την είχα γνωρίσει στην Ιταλία. Αυτή ήταν από τη Ρουμανία ήταν Εσκενάζι και εγώ ήμουν Σεφαραδίτης. Εκεί γνωριστήκαμε, με εμένα ήρθε εδώ και αυτήν την έκλεισαν στο Νότιο Τελ Αβίβ στο μέρος για τις γυναίκες.

Στις 2 Φεβρουαρίου 1947 παντρεύτηκα με τη σύζυγο μου, Χάννα Βάλνταμ. Εδώ υπήρχε

μία θεία, που ήταν αδερφή της μητέρας μου και μας βοήθησαν να παντρευτούμε.

Ξέρεις, όταν κάποιος παντρεύεται έρχονται πολλοί άνθρωποι. Ήρθαν 50-100 άνθρωποι.

Όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες έκριναν πως πρέπει να δημιουργηθεί το Εβραϊκό Κράτος με κάλεσαν στο Στρατό. Δεν ήταν ακριβώς Στρατός, προσπαθήσαμε να οργανωθούμε. Εμένα με έβαλαν στο Πυροβολικό, γιατί όταν παρουσιάστηκαμε μας εξέτασαν αν ξέρουμε αριθμητική και μου είπαν μετά: «Εσύ θα είσαι στο Πυροβολικό». Όταν μας πήρανε δεν υπήρχε πυροβολικό.

Μας άρχισαν και κάναμε γυμναστική, μας έλεγαν τις διαταγές και έπειτα ήρθαν τα πρώτα κανόνια. Αυτά ήταν 65mm. Εμείς τα λέγαμε Napoleonic, από τον Ναπολέοντα. Έπειτα ήρθαν τα κανόνια των 75mm (Krupp) και έπειτα πιο μεγάλα. Εγώ ήμουν στο Στρατό και ήμουν στην Ανατολική Γαλιλαία.

Εμείς εκεί πολεμούσαμε ενάντια στους Σύριους και έπειτα μας πήρανε στη Δυτική Γαλιλαία και στην Κεντρική Γαλιλαία, όπου εκεί ήταν οι Άραβες, και η Εβραϊκή Κυβέρνηση ήθελε να καταλάβει την Κεντρική Γαλιλαία.

Εγώ ήμουν με την ομάδα του Διοικητή. Ο Διοικητής ήταν ο Baruch Kutani. Είχαμε 4 κανόνια και κάθε πρωί πηγαίναμε στα βουνά να δούμε (τους στόχους). Πλέον είχαν αποφασίσει πως το Ισραήλ θα γίνει Κράτος και πηγαίναμε στο βουνό και βλέπαμε τους στόχους και γράφαμε που είναι ο εχθρός και μια μέρα που κατεβήκαμε από το βουνό, ο Αρχηγός του Άρματος και οδηγός του έκανε μια λάθος κίνηση, το άρμα γύρισε και μας πήρανε στο νοσοκομείο και εγώ πληγώθηκα στην σπονδυλική στήλη και δεν μπορούσα να ελέγχω τις κινήσεις μου και έμεινα εκεί για 2 μήνες.

Όταν βγήκα με έβαλαν σε μία μονάδα (battery) του Πυροβολικού, ήμουν σε διάφορα μέρη στην Be'er Sheva, στην Ashkelon, διότι τότε άρχισε ο Στρατός της Αιγύπτου να έρχεται.

Πριν μου συμβεί το ατύχημα είχα ακούσει για ένα πρόγραμμα που υπήρχε για να εκπαιδευτείς ως Αξιωματικός, αλλά επειδή πληγώθηκα πέρασαν 2 χρόνια για να πάω.

Τελείωσα το Σχολείο ως πρώτος Μαθητής και έμεινα στο Πυροβολικό και με έπαιρναν κάθε 2-3 χρόνια (εφεδρεία) και περνούσα από το ένα μέρος στο άλλο ως χαμηλόβαθμος Αξιωματικός. Έπαιρνα τη μία μονάδα, μετά την άλλη και έτσι το 1967 ήμουν Αντισυνταγματάρχης. Το 1978 προβιβάστηκα σε Συνταγματάρχης και το 1991 άφησα το Στρατό.

Ερώτηση: Στις 5 Ιουνίου 1967 ξεκίνησε ο Πόλεμος των 6 Ημερών, τι θυμάστε από αυτόν τον Πόλεμο ως Διοικητής Μοίρας Προειδοποίησης και Ελέγχου;

Απάντηση: Ήμουν εκεί και οι Στρατιώτες μου ήταν διασκορπισμένοι σε όλο το Ισραήλ. Ήταν στο Eilat, στη Βόρεια μεριά του Ισραήλ και εγώ ήμουν Observation Commander και εγώ ήμουν ο Αρχηγός των Αξιωματικών και σε όλο το Ισραήλ είχαμε ομάδες ανθρώπων. Μια μέρα δεν είχα τι να κάνω, γιατί υπήρχαν μονάδες και η κάθε μονάδα είχε τον Αρχηγό της και μια μέρα μου είπαν να πάω στο Γκολάν, ως Διοικητής Πυροβολικού στο Προωθημένο Αρχηγείο της Ταξιαρχίας Γκολάν, γιατί ο άλλος Αξιωματικός δεν ήταν εκεί.

Ήμουν στα Υψίπεδα του Γκολάν και από εκεί πυροβολήσαμε προς τη Δυτική Συρία και έπειτα από 2 ημέρες ανεβήκαμε και ήμασταν στην Κουνείτρα (=Al Qunaitra, Πόλη στη Νοτιοδυτική Συρία), μία από τις πόλεις αυτές που τώρα είναι στα χέρια μας.

Έπειτα ήδη πως δεν μπορώ να προχωρήσω άλλο στο Στρατό και είπα πως αποχωρώ. Η γυναίκα μου διάβασε σε μία Εφημερίδα, μια αγγελία ότι σε ένα μέρος ζητούσαν κόσμο για δουλειά. Με πήραν, με εξέτασαν και πήγα εκεί. Αυτό ήταν ένα μέρος του Στρατού (Υπουργείο Αμύνης) και εκεί έγινα Διευθυντής μίας τάξης και έμεινα έως το 1991 και τότε ήμουν 70 ετών, περίπου.

Βγήκα πλέον στη σύνταξη και τότε άρχισα να γράφω βιβλία.

Ερώτηση: Τον Moshe Dayan πότε τον γνωρίσατε;

Απάντηση: Τον γνώρισα από τις πρώτες μέρες που ήμουν στο Στρατό, είχα ακούσει για αυτόν, αυτός δεν με είχε γνωρίσει.

Ερώτηση: *Την οικογένεια σας, με την οποία είχατε φτάσει στο Άουσβιτς την ξαναείδατε ποτέ;*

Απάντηση: Όχι. Ο φίλος μου, μου είχε πει ότι τη νύχτα που ήρθαμε τους σκότωσαν όλους. Τη μητέρα μου, την αδερφή μου, τη γιαγιά μου, τον παππού μου, τη θεία μου με το μικρό παιδί.

Ερώτηση: *Τι σημαίνει για εσάς το Άουσβιτς, τι συμβολίζει αυτό το στρατόπεδο;*

Απάντηση: Η κόλασις!

Ερώτηση: *Ποιο είναι το μήνυμα προς τους νέους για να μη ξαναγίνει ποτέ πόλεμος;*

Απάντηση: Εγώ ήμουν πολλά χρόνια στο Στρατό ως Συνταγματάρχης, από αυτήν την πλευρά θέλω όλοι να είναι κοντά στο Στρατό για να κρατήσουν την Πατρίδα. Πρέπει να έχουμε ένα δυνατό Στρατό. Πρέπει να είναι έτοιμοι να πολεμήσουν για το Ισραήλ.

Ερώτηση: *Τα χρόνια περνούν αλλά οι αναμνήσεις μένουν, τι θα θέλατε να θυμούνται οι νεότεροι από το Ολοκαύτωμα;*

Απάντηση: Αν θα ακούσεις από κανέναν ότι θέλει να σε σκοτώσει να μην πεις: «Α, σιγά μη γίνει αυτό», πρέπει να βάλεις στο μυαλό σου ότι αυτό μπορεί να συμβεί. Πρέπει να είσαι έτοιμος να πολεμήσεις.

Ερώτηση: *Τι είναι το «Ολοκαύτωμα» για εσάς;*

Απάντηση: Δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι, ήταν ένα μεγάλο χτύπημα για τον Εβραϊκό λαό.

Ερώτηση: *Από την Ελλάδα τι σας λείπει, μιας και φύγατε από τη χώρα νέος;*

Απάντηση: Έφυγα 17 χρονών. Έχω 2 ειδών αναμνήσεις. Από το ένα μέρος αυτοί που ήταν αντισημίτες και από το άλλο μέρος μου οι φίλοι μου. Πέρασαν από τότε 80 χρόνια, δε θυμάμαι πλέον ποιοι ήταν οι φίλοι μου, κάμποσοι από αυτούς ήρθαν αργότερα στο Ισραήλ από τα διάφορα Στρατόπεδα και γίναμε ξανά φίλοι.

Ερώτηση: *Τι σημαίνει για εσάς η λέξη «Πατρίδα»;*

Απάντηση: Πατρίδα είναι το μέρος που ζεις και πρέπει να κάνεις όσα μπορείς για να συνεχίσει να υπάρχει αυτό το μέρος.

Εμείς με τη σειρά μας να ευχαριστήσουμε τον κ. Αελιών για τη συνέντευξη που μας παραχώρησε στις 2 συναντήσεις μας. Παρά την απουσία χρόνων από την Ελλάδα και το πέρας των ετών, το πάθος για την Ελλάδα, οι ανεξίτηλες αναμνήσεις και τα βιώματα της παιδικής του ηλικίας, αποτέλεσαν την κινητήριο δύναμη για την εξιστόρηση της προσωπικής του ιστορίας, μιας ιστορίας που αντανάκλαει τα τραγικά γεγονότα και τη βία που δέχτηκαν οι Έλληνες Εβραίοι που βρέθηκαν στα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης-Θανάτου των Γερμανών.

Οφείλουμε να μη ξεχνάμε και να θυμόμαστε την ιστορία αυτών των ανθρώπων που επέζησαν της βαρβαρότητας ενός μέχρι τότε «πολιτισμένου» λαού.

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα incorrect.gr](https://www.incorrect.gr), 27.1.2022

ΣΧΕΤΙΚΑ:

ΜΗΝΥΜΑΤΑ:

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠτΔ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[MESSAGE BY THE GREEK PM MITSOTAKIS FOR THE HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2022](#)

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΝΙΚΟΥ ΔΕΝΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ](#)

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΝΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[MESSAGE OF THE GREEK PRESIDENCY OF THE IHRA FOR HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2021](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΚΙΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[KIS MESSAGE FOR HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2022](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΕΙΑΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ – ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΠΑΣΟΚ – ΚΙΝΑΛ: «Ο αγώνας απέναντι στην αναζωπύρωση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού πρέπει να είναι καθημερινός και συνεχής»](#)

[ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΜΕΡΑ25 ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ - ΔΗΛΩΣΗ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΜΩΥΣΗ ΕΛΙΣΑΦ](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΟΡΓΙΑΖΙΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ](#)

[ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022: «ΚΑΜΙΑ ΑΝΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΜΙΚΡΗ ΧΑΡΑΜΑΔΑ ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΙ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΥ](#)

ΔΡΑΣΕΙΣ – ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ:

[ΜΝΗΜΗ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022: Η ΕΛΛΑΔΑ ΘΥΜΑΤΑΙ... ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ](#)

[HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2022: GREECE REMEMBERS... EVENTS AND ACTIVITIES](#)

[ΦΩΤΑΓΩΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΜΝΗΜΗΣ WE REMEMBER](#)

[THE HELLENIC PARLIAMENT ILLUMINATED FOR THE WE REMEMBER CAMPAIGN ON HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2022](#)

[Δ.ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΦΩΤΑΓΩΓΗΣΗ, 28.1.2022](#)

[Η ΒΟΥΛΗ ΤΙΜΗΣΕ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ - ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ](#)

[ΦΩΤΑΓΩΓΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[THE ATHENS CITY HALL ILLUMINATED FOR THE WE REMEMBER 2022 CAMPAIGN](#)

[Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΒΡΑΪΣΜΟΣ ΣΤΟ #WEREMEMBER 2022](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ](#)

[ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΙΣΕ & I.K. Θεσσαλονίκης ΔΑΥΙΔ ΣΑΛΤΙΕΛ ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ](#)

[ΟΜΙΛΙΑ ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΚΙΣΕ ΒΙΚΤΩΡΑ ΙΣ. ΕΛΙΕΖΕΡ ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2022](#)

[ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΕΑΥΘ & ΟΜΑΔΑΣ ΤΖΟΥΝΤΟ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ Ι.Κ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΗΣ ΚΟΘ ΜΕ ΤΟΝ GIL SHAHAM ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΑ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΑ ΤΡΙΚΑΛΑ](#)

[ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΟ ΑΟΥΣΒΙΤΣ ΓΙΑ ΤΑ 77 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΥ – 27.1.2022](#)

[ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ #WEREMEMBER 2022 ΤΟΥ WJC](#)

[#WEREMEMBER 2022 - ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΝΗΜΗ του ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΜΕ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ YAD VASHEM ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΙΘΩΝ ΜΝΗΜΗΣ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΟ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ](#)

[ΠΡΟΒΟΛΗ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΗ ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΧΑΝΙΩΝ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022: ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ](#)

[ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2022 ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ](#)

[ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ GAMARAAL «ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΛΒΕΤΟΙ ΕΠΙΖΩΝΤΕΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ»](#)

[ΘΥΜΗΣΟΥ...ΈΝΑ ΒΙΝΤΕΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ ΚΟΤΡΩΝΗ ΓΙΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ](#)

ΑΡΘΡΑ - ΕΚΠΟΜΠΕΣ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ:

[77 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ. Ο ΒΙΚΤΩΡ ΕΛΙΕΖΕΡ ΑΝΑΛΥΕΙ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟ -ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΣΤΟ "ΒΗΜΑ" 30.1.2022](#)

[ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΙΣΕ ΔΑΥΙΔ ΣΑΛΤΙΕΛ: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΜΙΣΟΣ](#)

[ΔΑΥΙΔ ΣΑΛΤΙΕΛ: ΠΑΡΚΟ ΜΝΗΜΗΣ Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ - ΝΑ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ ΑΜΕΣΑ Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ](#)

[Η ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ – ΒΑΣΑΡ ΕΞΕΤΑΖΕΙ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΡΙΜΟ ΛΕΒΙ: «ΕΤΣΙ ΗΤΑΝ ΤΟ ΑΟΥΣΒΙΤΣ»](#)

[ΝΑ ΜΕΙΝΕΙ Η ΜΝΗΜΗ ΖΩΝΤΑΝΗ του ΣΑΜ ΝΑΜΙΑ](#)

[ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΤΗΣ ΕΡΤ2 ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ](#)

[ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ στη ΜΕΓΑΛΗ ΘΘΟΝΗ](#)

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ:

[ΖΑΚ ΜΕΝΑΧΕΜ: Η ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ](#)

[ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΜΩΣΕ ΑΕΛΙΩΝ: «ΑΝ ΚΑΠΟΙΟΣ ΣΟΥ ΛΕΕΙ ΟΤΙ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΣΕ ΣΚΟΤΩΣΕΙ ΝΑ ΜΗΝ ΠΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ»](#)

[ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜ ΚΑΠΕΤΑ: «Ζούσα καθημερινά με το φόβο της σύλληψής μου από τους Γερμανούς - Πώς σώθηκα από το Ολοκαύτωμα»](#)

[ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΜΟΝΙΝΑ-ΜΠΕΝΟΥΖΙΛΙΟ: «Έτσι σώθηκα από το Ολοκαύτωμα - Έμαθα πλέον να μην φοβάμαι τίποτα»](#)